

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Michala Bartoně, Milana Hulmáka, Veroniky Křest'anové, Zdeňka Kühna, Tomáše Langáška (soudce zpravodaj), Jiřího Přibáně, Kateřiny Ronovské, Dity Řepkové, Martina Smolka, Jana Svatoně, Pavla Šámala, Jana Wintra a Daniely Zemanové o ústavní stížnosti **O. K.**, zastoupeného advokátem Mgr. Romanem Měrkou, sídlem Farní 19, Frýdek-Místek, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 714/2020-1525 ze dne 1. července 2020, usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 3 To 22/2020-1432 ze dne 4. února 2020 a rozsudku Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 2 T 183/2016-1390 ze dne 21. listopadu 2019 v rozsahu, jímž byl stěžovatel uznán vinným trestným činem a byl mu uložen trest a povinnost nahradit škodu, a v rozsahu navazujících výroků o náhradě škody, za účasti **Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu ve Frýdku-Místku**, jako účastníků řízení, a **Nejvyššího státního zastupitelství, Okresního státního zastupitelství ve Frýdku-Místku, K. F., T. B., České podnikatelské pojišťovny, a.s. Vienna Insurance Group**, sídlem Pobřežní 665/23, Praha 8 – Karlín, **L. K., R. W., T. F., Generali České pojišťovny a.s.**, sídlem Spálená 75/16, Praha 1 – Nové Město, **J. K., V. D.**, a **I. R.**, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 714/2020-1525 ze dne 1. 7. 2020, usnesením Krajského soudu v Ostravě č. j. 3 To 22/2020-1432 ze dne 4. 2. 2020 a rozsudkem Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 2 T 183/2016-1390 ze dne 21. 11. 2019 v rozsahu, jímž byl stěžovatel uznán vinným trestným činem a byl mu uložen trest a povinnost nahradit škodu, a v rozsahu navazujících výroků o náhradě škody bylo porušeno stěžovatelovo právo na obhajobu zaručené čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 7 Tdo 714/2020-1525 ze dne 1. 7. 2020, usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 3 To 22/2020-1432 ze dne 4. 2. 2020 a rozsudek Okresního soudu ve Frýdku-Místku č. j. 2 T 183/2016-1390 ze dne 21. 11. 2019 v rozsahu, jímž byl stěžovatel uznán vinným trestným činem a byl mu uložen trest a povinnost nahradit škodu, a v rozsahu navazujících výroků o náhradě škody se ruší.

Odůvodnění:

I.

Vymezení věci

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhal zrušení rozhodnutí uvedených v návěti výroku tohoto nálezu, protože, jak tvrdil, jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva. Ústavní stížnost vzešla z trestního řízení, v němž byl stěžovatel zejména na základě doznání učiněného v přípravném řízení bez zastoupení obhájcem uznán vinným přechyby krádeže, porušování domovní svobody a poškození cizí věci. Stěžovatel především namítal,

že byl dán důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 trestního řádu a že nebyl schopen pochopit poučení o svých právech, kterého se mu dostalo.

II.

Skutkové okolnosti případu a průběh dosavadního řízení

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a trestního spisu Okresního soudu ve Frýdku-Místku sp. zn. 2 T 186/2016, Policie České republiky vyšetřovala opakovaná vloupání do rekreačních chat v M. a dalších místech. V rámci prověřování možné trestné činnosti zaslala stěžovateli výzvu k podání vysvětlení podle § 158 odst. 7 trestního řádu, v níž byl stěžovatel poučen mimo jiné o tom, že má při podání vysvětlení právo na právní pomoc advokáta (č. l. 601). Stěžovatel výzvu převzal, ale k podání vysvětlení se nedostavil, proto byl dne 19. 5. 2016 zadržen (č. l. 604) a vyslechnut jako osoba podezřelá podle § 76 odst. 3 trestního řádu. Před zahájením výslechu byl stěžovatel mimo jiné poučen, že není povinen vypovídat a že má právo na přítomnost obhájce (č. l. 605 verte). Stěžovatel podle protokolu sdělil, že mu jeho práva a povinnosti byly dostatečně vysvětleny a že poučení porozuměl (č. l. 606). Téhož dne stěžovatel podal vysvětlení, přičemž byl nejdříve poučen mimo jiné o tom, že smí odepřít výpověď, pokud by tím mohl způsobit nebezpečí trestního stíhání (č. l. 608), stěžovatel sdělil, že poučení rozumí a dalšího vysvětlení nežádá (č. l. 609). Dále uvedl, že vypovídat chce, že se cítí zdravý a neléčí se na žádnou chorobu, načež popsal okolnosti vloupání do několika chat. Protokol o podání vysvětlení stěžovatel podepsal a vlastnoručně napsal, že jej četl a že souhlasí (č. l. 612). Dne 20. 5. 2016 se uskutečnila проверка na místě, před jejímž zahájením byl stěžovatel poučen, že má právo проверку odmítnout (č. l. 613 verte). Stěžovatel uvedl, že poučení rozuměl a že se проверки zúčastní, načež policistům udával cestu a postupně popisoval okolnosti jednotlivých vloupání. Policie poté zahájila trestní stíhání (č. l. 626).

3. Ještě téhož dne – 20. 5. 2016 – byl stěžovatel vyslechnut jako obviněný (č. l. 632). Před zahájením výslechu byl stěžovatel poučen o svých právech, zvláště byl poučen o právu nevypovídat. Stěžovatel podle protokolu sdělil, že se po stránce fyzické a psychické cítí v pořádku, že v minulosti ve věku 13 let byl léčen na psychiatrii pro psychické problémy, od té doby je v pořádku a není v léčení, ani nebyl vyšetřován psychiatrem. Uvedl dále, že svého práva nevypovídat nevyužívá, obhájce si nevolí a vypovídat chce a bude, načež popsal okolnosti vloupání do několika rekreačních objektů.

4. Dne 22. 5. 2016 proběhlo vazební zasedání, na němž byl stěžovatel poučen o svých právech, načež sdělil, že mu rozuměl a bude vypovídat (č. l. 646). Uvedl, že se k obvinění doznal a nikdo jej k výpovědi nenutil. Po rozhodnutí o vzetí do vazby nastaly důvody nutné obhajoby (§ 36 odst. 1 trestního řádu), přičemž stěžovatel po poučení uvedl, že si obhájce nevolí a žádá, aby mu byl ustanoven soudem; soudce vzápětí stěžovateli ustanovil obhájce (téhož, který jej zastupuje i nyní v řízení o ústavní stížnosti). V zastoupení obhájce stěžovatel podal stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání (č. l. 652), v níž namítal, že jediné důkazy (proverka na místě a stěžovatelovo doznání) byly získány v době protiprávního zadržení a že byl na něj činen psychický nátlak. Nedostatky v poučení či nemožnost se sám hájit stěžovatel prostřednictvím svého obhájce netvrdil. Státní zástupce dne 14. 6. 2016 stížnost zamítl, neboť stěžovatel se práva podat stížnost vzdal (č. l. 657). Dne 23. 6. 2016 policie zahájila trestní stíhání stěžovatele pro další skutky (č. l. 687), proti čemuž stěžovatel zastoupený obhájcem podal stížnost (č. l. 695), kterou odůvodnil stejně jako stížnost předchozí. Tuto stížnost státní zástupce dne 2. 8. 2016 zamítl pro nedůvodnost (č. l. 699). Ještě předtím, dne 4. 7. 2016, proběhl další výslech stěžovatele, který po poradě s obhájcem sdělil, že nebude vypovídat.

5. Dne 11. 8. 2016 proběhlo další vazební zasedání, na jehož počátku byla stěžovateli umožněna porada s obhájcem (č. l. 739). Stěžovatel byl poté poučen o svých právech, k čemuž sdělil, že mu porozuměl a vypovídat bude. Uvedl, že jeho zdravotní stav je dobrý, nemá žádné problémy. K věci se dle svých slov vyjadřoval na policii, nemá co dodat a na své výpovědi nic měnit nechce. Vypověděl dále, že vloupání se dopouštěl kvůli jídlu, a popsal, co zamýšlel udělat s odcizenými věci i co s nimi nakonec udělal. Nakonec uvedl, že toho lituje a chce se napravit.

6. Dne 31. 8. 2016 stěžovatel prostřednictvím obhájce učinil nové důkazní návrhy (č. l. 831) a namítl, že je nevinný, své doznání vysvětlil tím, že zazmatkoval. Uvedl také, že se nedokáže sám hájit, a navrhl zpracování znaleckého posudku ke zjištění, zda má schopnost hájit se vlastními slovními projevy a zda byly naplněny podmínky nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 trestního řádu.

7. Po podání obžaloby stěžovatel v hlavním líčení dne 11. 10. 2016 uvedl, že řešenou trestnou činnost nespáchal, nýbrž že jen ze strachu něco podepsal, ačkoliv policistům říkal, že nechce, a polovině věcí nerozuměl (č. l. 872 verte). Po poradě stěžovatele s obhájcem obhájce sdělil soudu, že stěžovateli doporučil dále nevypovídat, přesto stěžovatel vypovídá, tudíž má zjevně pocit, že vypovídat musí. Obhájce vyjádřil pochyby, zda je stěžovatel schopen vyhodnotit, že vypovídat nemusí. K dotazu soudce stěžovatel uvedl, že tomu, co mu řekl obhájce, rozuměl a že vypovídat nebude, pouze zazmatkoval.

8. Na hlavním líčení u Okresního soudu ve Frýdku-Místku dne 27. 10. 2016 (č. l. 882) byli jako svědci vyslechnuti vyšetřovatel provádějící výslech stěžovatele dne 20. 5. 2016, členové eskorty a člověk, který byl v pozici nezúčastněné osoby přítomen prověrce na místě. Vyšetřovatel uvedl, že protokol o výpovědi odpovídá skutečnosti, stěžovateli nebylo nijak vyhrožováno, nebyl na něj vyvíjen nátlak a stěžovatel z hlediska inteligence působil normálně. Stěžovatel měl před sebou usnesení o zahájení trestního stíhání, které si měl přečíst, naopak poučení o právech proběhlo ústně po dobu deseti až patnácti minut. Stěžovatel následně podle svědka dostal protokol, který si cca 10 minut četl a podepsal. Svědek E. D. jako člen eskorty vypověděl, že nezaregistroval nic nestandardního, stěžovatel mu přišel duševně trošku slabší než obyčejný člověk, ale toho, že by měl problém porozumět textu a podobně si nevšiml. Člen eskorty J. H. vypověděl, že výslech probíhal standardně, stěžovatel nevyjádřil nesouhlas s protokolem ani ho neodmítal podepsat. Komunikace se stěžovatelem byla trošku horší, ale nebyla to extrémní odchylka. Člen eskorty D. S. vypověděl, že si z výsledku nevybavuje nic nestandardního, stěžovatel mu tak nejspíš přišel normální. Svědek T. K., účastníci se prověrky na místě, vypověděl, že si nevšiml žádného nátlaku vůči stěžovateli ani toho, že by se stěžovatel v průběhu prověrky neorientoval či že by nebyl schopen pochopit, na co se ho policisté ptají.

9. Okresní soud následně přibral znalce z oboru zdravotnictví, oddělení psychiatrie, MUDr. Mgr. Marka Péreze, Ph.D. Dle jeho znaleckého posudku byla u stěžovatele zjištěna lehká mentální retardace, stěžovatel se nedokáže orientovat ve složitějších textech a sám se hájit (č. l. 942). Při hlavním líčení dne 13. 2. 2017 znalec Pérez uvedl, že existuje úzus ve forenzní praxi, že lidé s lehkou mentální retardací nejsou schopni se hájit.

10. Rozsudkem č. j. 2 T 183/2016-954 ze dne 13. 2. 2017 okresní soud stěžovatele zprostil obžaloby. Podle soudu byla obžaloba vystavena na výpovědi stěžovatele z přípravného řízení, kdy neměl k dispozici obhájce, ačkoliv ze znaleckého posudku vyplynulo, že není schopen se sám hájit, což podle soudu mělo být patrné již před výsledkem dne 20. 5. 2016. Pokud stěžovatel za této situace obhájce neměl, nelze z takto učiněné výpovědi ani provedené prověrky na místě vycházet. Další důkazy podle soudu k odsouzení stěžovatele nepostačují.

11. K odvolání státního zástupce Krajský soud v Ostravě usnesením č. j. 3 To 124/2017-999 ze dne 28. 6. 2017 prvostupňové rozhodnutí zrušil a věc vrátil okresnímu soudu. Podle krajského soudu okresní soud přecenil závěry znalce Péreze, který neměl k dispozici potřebné podklady a dopustil se řady nesrovnalostí; krajský soud také odmítl znalecovu premisu, že existuje úzus, že veškeré osoby s lehkou mentální retardací nejsou schopny účinně se hájit. Podle krajského soudu tak bylo potřeba dokazování doplnit. Krajský soud dále uvedl, že v přípravném řízení nenastaly objektivní pochybnosti o schopnostech stěžovatele náležitě se hájit, neboť státnímu zástupci ani soudu v přípravném řízení nebyly známe žádné objektivní skutečnosti, které by k tomuto závěru měly vést.

12. Okresní soud posléze nechal vypracovat doplnění znaleckého posudku znalcem Pérezem a znalcem PhDr. Petrem Vavříkem. Dle posudku znalce Vavříka stěžovatelova intelektová výkonnost odpovídá horní polovině pásma lehké mentální retardace (č. l. 1047), stěžovatel je zvýšeně manipulovatelný, má výrazně sníženou schopnost orientovat se v psaných textech (č. l. 1042), vedle toho je ovšem schopen situačně aktivovat svůj racionální potenciál ve směru osobních zájmů, aktivně řešit osobní situační problémy s akcenty jisté protřelosti, účelového manévrování včetně schopnosti sebeidealizace, účelového předstírání, zkreslování či cenzurování skutečností, jež souvisí s jeho významnými potřebami (č. l. 1041); stěžovatel byl schopen své snížené dispozice uplatnit ve svých procesních výpovědích (č. l. 1044). Znalec Pérez ve svém doplnění upřesnil, že úzus forenzní praxe u jedinců stížených lehkou mentální retardací není zcela exaktní (č. l. 1056 verte). V konkrétních jednotlivostech může jedinec s lehkou mentální retardací být schopen uvádět logické argumenty na svou obhajobu a jeho obhajoba může být i úspěšná, ve složitějších kontextech se však vzhledem k rozumové nedostatečnosti nebude schopen adekvátně orientovat, což se do kvality obhajoby může negativně promítnout (č. l. 1057). Dle znalce stěžovatel nebyl schopen zpracovat telefonickou instrukci, aby se dostavil v určitý čas na určené místo, návštěva byla nakonec organizována přes družku, neboť stěžovatel podle ní není schopen navigovat se podle návštěvidel, názvů ulic apod. (č. l. 1055 verte).

13. Dále nechal okresní soud zpracovat revizní znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie. Dle revizního posudku znalců PhDr. Mgr. MUDr. René Gregora, Ph.D., a Mgr. Gabriely Zajáčové je u stěžovatele diagnostikována lehká mentální retardace (č. l. 1117), stěžovatel je schopen účasti v trestní řízení, je schopen chápat smysl trestního řízení, je schopen se účinně hájit a je schopen chápat smysl uloženého trestu. Schopnost účinně se hájit přitom znalci chápou jako schopnost spravedlivě absolvovat trestní proces bez právního zastoupení, což výslovně odlišili od „schopnosti chápat trestní řízení“ (č. l. 1118); se závěry předchozího znalce se revizní znalec psychiatr neztotožnil a tvrzený úzus o neschopnosti hájit se u osob s lehkou mentální retardací mu není znám. Stěžovatel je podle revizního znaleckého posudku poměrně zdatný při řešení praktických problémů všedního dne, má relativně dobrou schopnost učit se ze zkušeností, dokáže se pohybovat v prostoru a zvládat běžné sociální dovednosti (č. l. 1119).

14. Při hlavním líčení dne 25. 7. 2018 (č. l. 1131) revizní znalec psychiatr uvedl, že opakované zkušenosti stěžovatele s trestním stíháním a výsledkem policisty zcela určitě mohly vést k tomu, že si stěžovatel byl v tomto konkrétním případě vědom, jak bude probíhat přípravné řízení, jak bude poučován a jaká má práva. V reakci na konstatování znalce Péreze, že stěžovatel nebyl schopen se sám dopravit na vyšetření, revizní znalec uvedl, že stejně jako se stěžovatel bez problémů dopravil z Ostravy do Opavy za znalcem Vavříkem, neměl problém přijet do Třince; dojel sám, a to se musel dopravovat vlakem a poté autobusem, našel nemocnici i psychologku. K tomu, že stěžovatel v jednom případě za přítomnosti obhájce nevypovídal, revizní znalec poznamenal, že tak postupoval patrně proto, že mu to obhájce poradil, sám by stěžovatel asi vypovídal, možná neví, že může mít poradu a že nemusí vypovídat. Po předložení poučení, které stěžovatel podepsal při výslechu v přípravném

řízení, revizní znalec uvedl, že podstatnou část textu by stěžovatel nepochopil. Pochopil by to, kdyby s ním probírali větu po větě a složitější věty mu vysvětlili. Jestliže byl podle protokolu o některých věcech poučen zvlášť a zřejmě i jednodušším způsobem, pak stěžovatel je takto zjednodušené vysvětlení schopen pochopit a je také schopen se sám rozhodnout, zda bude vypovídat (č. l. 1133 verte). Revizní znalkyně psychologka vypověděla, že pokud – za situace, kdy byl stěžovatel několikrát trestně stíhán, vyšetřován v přípravném řízení a opakovaně vyslýchán – byl stěžovatel poučen, že nemusí vypovídat a že si může zvolit obhájce, tak se domnívá, že jak má zkušenost z praxe s policejními orgány, kdy se snaží předat informace dotyčnému tak, aby jim porozuměl, a tedy poučení zjednoduší a polopaticky vysvětlí, je stěžovatel schopen na to patřičným způsobem reagovat. Obvinění, se kterým nesouhlasí, je stěžovatel podle znalkyně schopen odmítnout.

15. Okresní soud následně rozsudkem č. j. 2 T 183/2016-1147 ze dne 31. 7. 2018 uznal stěžovatele vinným z dále specifikovaných trestných činů (celkem třináct útoků) a odsoudil jej k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání 30 měsíců. Okresní soud vyšel převážně z doznání stěžovatele a z protokolu o prověrce na místě. Stěžovatelovo odvolání Krajský soud v Ostravě usnesením č. j. 3 To 462/2018-1198 ze dne 24. 10. 2018 zamítl. K dovolání stěžovatele však Nejvyšší soud usnesením č. j. 7 Tdo 484/2019-1349 ze dne 29. 5. 2019 obě rozhodnutí zrušil s právním názorem, že prověrka na místě je procesně použitelným důkazem, ovšem toliko důkazem podpůrným. Jelikož se stěžovatel nikdy nedoznal k útokům pod body 1, 3 a 5, mají skutková zjištění soudů k těmto skutkům nepřipustně základ pouze ve skutečnostech vyplývajících z protokolu o prověrce na místě. Jde-li o použitelnost výpovědi stěžovatele bez přítomnosti obhájce, Nejvyšší soud poukázal zejména na revizní znalecký posudek a na jednoduchost řešených skutků.

16. Okresní soud následně vydal nyní napadený rozsudek (č. l. 1390), kterým stěžovatele znovu uznal vinným přechyby krádeže, porušování domovní svobody a poškození cizí věci, a to deseti skutky. Za to stěžovatele odsoudil k úhrnnému trestu odnětí svobody v trvání dvou let. Soud také stěžovateli uložil povinnost nahradit poškozeným škodu. Stěžovatel byl naopak zproštěn obžaloby co do tří skutků, k nimž se nedoznal. Okresní soud se velmi podrobně (na 10 stranách) zabýval použitelností výpovědi z přípravného řízení (označil to za podstatnou otázku). Jak uvedl, závěry znalce Péreze vyznívají nepřesvědčivě a jsou v rozporu se závěry dalších znalců, ostatně na podstatné části z nich znalec Pérez nakonec ani nesetřel a posun ve svých závěrech nedokázal racionálně vysvětlit. Znalec Pérez stěžovateli „lidově řečeno naletěl“, když nebyl schopen adekvátně vyhodnotit snahu stěžovatele prezentovat se v horším světle (neschopnost dopravit se na místo vyšetření). Oproti tomu další znalci potvrdili, že stěžovatel je schopen se sám hájit a jako zkušený delikvent je schopen různých taktických a úskočných manévřů. Samotná skutečnost, že stěžovatel není schopen číst zcela plynule, nespojuje s jeho lehkou mentální retardací, takovéto dyslexie a dysgrafie se objevují v běžné populační normě, stěžovatel je v tomto smyslu sice handicapován, avšak při odpovídající pomoci ze strany policejního orgánu, která je zaznamenána v protokole o jeho výslechu na č. l. 633 verte, je stěžovatel schopen pochopit smysl obvinění a především se k němu vyjádřit, byť za jisté formulační asistence policejního orgánu. Stěžovatel byl tedy řádně poučen a po tomto poučení sdělil, že si obhájce nevolí a že bude vypovídat. V rámci této výpovědi stěžovatel byl schopen rozlišovat mezi tím, čeho se dopustil a čeho nikoliv, neboť popřel, že by odcizil mobilní telefon Samsung či kuchyňský nůž. To odpovídá závěrům znalců, podle nichž je stěžovatel schopen pochopit poučení a rozhodnout se, zda bude vypovídat a zda obvinění přijme. Při hlavním líčení dne 21. 11. 2019 ostatně stěžovatel zcela bez pomoci obhájce po poučení, u kterého netvrdil, že mu nerozumí, sdělil, že nebude vypovídat. Okresní soud zkoumal i spisový materiál z dalších trestních věcí stěžovatele, přičemž i z něj vyplývá jeho schopnost prezentovat účinnou obhajobu.

17. Krajský soud poté napadeným usnesením prvostupňové rozhodnutí potvrdil (č. l. 1432). K doznání stěžovatele krajský soud poznamenal, že neexistovala toliko jediná doznávající výpověď stěžovatele, nýbrž zachyceny jsou i dvě další výpovědi před soudem, kde se stěžovatel k vytýkané činnosti doznal, v jednom případě dokonce v přítomnosti obhájce. Znalci přitom potvrdili, že stěžovatel byl schopen se sám hájit.

18. Nejvyšší soud druhé stěžovatelovo dovolání napadeným usnesením odmítl (č. l. 1525), když vesměs odkázal na závěry svého předchozího rozhodnutí.

19. Stěžovatel následně podal ústavní stížnost, kterou Ústavní soud usnesením sp. zn. I. ÚS 2809/20 ze dne 3. 11. 2020 odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Dle Ústavního soudu obecné soudy věnovaly námitce nepoužitelnosti výpovědi enormní pozornost, v rozsudku nalézacího soudu pokrývá její vypořádání skoro polovinu odůvodnění. Soudy nechaly vypracovat několik znaleckých posudků včetně revizního a přihlédly i k charakteru trestné činnosti a řadě dalších okolností.

20. Dne 12. 6. 2025 ve věci rozhodoval Evropský soud pro lidská práva, který shledal, že došlo k porušení čl. 6 odst. 3 písm. c) ve spojení s čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Evropský soud pro lidská práva musel dle svých slov „zejména posoudit, zda se stěžovatel platně vzdal svého práva na právní pomoc, jak tvrdila vláda, v situaci, kdy byl o svých procesních právech poučen pouze prostřednictvím předtištěných formulářů“ („In particular, the Court must determine whether the applicant validly waived his right to legal assistance, as claimed by the Government, in a situation where he was informed of his procedural rights only through pre-printed forms.“; § 77). Přihlédl pak k tomu, že stěžovatel má „lehké mentální postižení“ („slight intellectual disability“; § 80), přesto mu bylo poučení o procesních právech poskytnuto „pouze v podobě předtištěných formulářů“ (§ 83), i když by „dotčený text byl náročný i pro osoby s plnou duševní kapacitou a byl o to složitější, že zahrnoval odkazy na různá zákonná ustanovení, která se uplatnila v závislosti na aktuálním postavení stěžovatele“ (§ 84). Bylo tudíž „nepravděpodobné [„unlikely“], že pouhé poučení slovy obsaženými ve vnitrostátních předpisech postačuje k tomu, aby dostatečně porozuměl povaze svých práv a účinně je uplatnil“ (§ 84). Pokud tedy poskytl policejnímu orgánu svou výpověď, nebyl si podle Evropského soudu pro lidská práva plně vědom toho, že má právo na právní pomoc, a bylo „nepravděpodobné [„unlikely“], že mohl rozumně posoudit důsledky svého výsledku bez pomoci obhájce, včetně skutečnosti, že takové jednání mohlo být vykládáno jako vzdání se svých práv“ (§ 85). Vnitrostátní orgány měly učinit další kroky a vhodným způsobem zajistit, aby porozuměl svým právům a důsledkům podání výpovědi bez právní pomoci. Soudy podle Evropského soudu pro lidská práva vynaložily „jistou snahu“ („some effort“; § 93) posoudit, zda je stěžovatel schopen se i přes své duševní postižení řádně hájit, právo obviněného na účinnou účast na trestním řízení ale nevyžaduje pouze porozumění povaze a důsledkům řízení, ale také schopnost dostatečně chápat povahu svých práv a účinně je vykonávat. Obviněný musí být schopen porozumět důsledkům vzdání se práva na pomoc obhájce a práva nevypovídat. Podle Evropského soudu pro lidská práva soudy posoudily schopnost stěžovatele účastnit se soudního řízení a účinně se hájit, „neposoudily však jeho schopnost učinit platné vzdání se svého práva na právní pomoc“ („they failed to assess his capacity to make a valid waiver of his right to legal assistance“; § 94). Podle Evropského soudu pro lidská práva tak nezbylo než uzavřít, že vzdání se práva nebylo doprovázeno minimálními zárukami odpovídajícími jeho významu.

21. Evropský soud pro lidská práva dále uvedl, že stěžovatelovo doznání bylo klíčovým důkazem; k námitce vlády, že se stěžovatel doznal i za přítomnosti obhájce při vazebním zasedání dne 11. 8. 2016, Evropský soud pro lidská práva uvedl, že na tomto zasedání se stěžovatel „omezil pouze na prohlášení, že k trestní věci již učinil vyjádření policii a že na něm nechce nic měnit“, na druhé straně opakovaně uváděl, že neudělal nic špatného (bod

96). Okolnosti stěžovatelova tvrzeného vzdání se práva na právní pomoc v přípravném řízení, nedostatečný přezkum tohoto vzdání ze strany soudů a nenapravení vady jinými procesními zárukami během řízení, společně s použitím výpovědí učiněných v přípravném řízení za účelem jeho odsouzení, podle Evropského soudu pro lidská práva učinilo řízení jako celek nespravedlivým. Evropský soud pro lidská práva výslovně uvedl, že újma stěžovatele utrpěná v přípravném stadiu řízení „nebyla v pozdějším průběhu řízení napravena, když bylo jeho doznání považováno za přípustný důkaz“ (§ 97).

22. V návaznosti na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva stěžovatel podal návrh na obnovu řízení před Ústavním soudem, kterému Ústavnímu soudu usnesením sp. zn. Pl. ÚS 10/26 ze dne 1. 4. 2026 částečně vyhověl a své usnesení sp. zn. I. ÚS 2809/20 částečně zrušil (zjednodušeně řečeno, návrhu nebylo vyhověno v rozsahu, v němž ústavní stížnost mířila proti zprošťujícímu výroku rozsudku okresního soudu). V souladu s § 119b zákona o Ústavním soudu tedy Ústavní soud nyní znovu projedná původní ústavní stížnost, vycházející při tom z právního názoru Evropského soudu pro lidská práva.

III.

Argumentace stěžovatele

23. Ústavní soud předesílá a zdůrazňuje, že obnovené řízení se vede o původní ústavní stížnosti podané před rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva. Stěžejní námitkou ústavní stížnosti bylo tvrzení, že jediné usvědčující důkazy byly vytěženy přímo ze stěžovatele za situace, kdy neměl obhájce, ačkoliv nebyl schopen sám se řádně hájit pro svou mentální retardaci a negramotnost. Soudy podle stěžovatele vycházely z nesprávné premisy, že otázka nutné obhajoby je otázkou skutkovou, což se promítlo v tom, že se jí odvolací soud a soud dovolací dostatečně nezabývaly. Dle názoru stěžovatele přitom již při prvním výslechu byly policejnímu orgánu známy skutečnosti zakládající pochybnosti o schopnosti stěžovatele hájit se, což samo o sobě zakládalo nutnou obhajobu. U stěžovatele navíc údajně nejsou dány jen pochybnosti, nýbrž je objektivně nezpůsobilý se sám hájit. Stěžovatel nesouhlasí ani s použitelností prověrky na místě jako podpůrného důkazu.

IV.

Vyjádření účastníků a replika stěžovatele

24. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti, k němuž byl vyzván až v obnoveném řízení, uvedl, že jakkoliv si je vědom stavu řízení, k porušení práv stěžovatele podle jeho názoru nedošlo, přičemž schopností stěžovatele hájit se soudy zevrubně zabývaly. Stěžovatel byl již po svém zadržení poučen o právu zvolit si obhájce, hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby a radit se s ním v průběhu zadržení, včetně práva požadovat, aby byl obhájce přítomen při jeho výslechu. Obsah tohoto poučení po zadržení byl jednoduchý, obsahoval toliko jednu větu, nebyl tudíž náročný na přečtení. Stěžovatel podpisem stvrdil, že poučení porozuměl. Ale dokonce již před svým zadržením stěžovatel věděl, že policie má zájem ho vyslechnout. Osobně totiž převzal výzvu, aby se dostavil na policii, přičemž součástí této výzvy bylo výslovné poučení, že má při podání vysvětlení právo na právní pomoc advokáta. Stěžovatel měl možnost si výzvu v klidu doma přečíst, případně si její obsah nechat vysvětlit od jiné osoby. Pro stěžovatele se nejednalo o novou zkušenost, a to nejen pokud jde o trestní stíhání pro krádeže, ale i například pokud jde o zadržení. Věděl z minulosti, co obnáší zadržení, podání vysvětlení, resp. výpovědi a co je obsahem poučení o jeho právech. Je evidentní, že si svých práv musel být velmi dobře vědom. Také ze spisů o předchozích odsouzeních stěžovatele vyplývalo, že i v jiných řízeních prezentoval účinnou obhajobu, a tedy byl schopen se účinně hájit.

25. Nejvyšší soud dále připomněl, že stěžovatel měl posléze možnost zpochybnit autenticitu svých výpovědí, neučinil tak ovšem ani na vazebním zasedání za přítomnosti obhájce. Při něm naopak na svou předchozí výpověď odkázal, potvrdil její pravdivost a doplnil některé detaily. V přítomnosti obhájce výslovně uvedl, co udělal s odcizenými věcmi, že trestné činnosti lituje, a objasnil motivy jejího páčání; ne tedy že by se omezil pouze na prohlášení, že k trestní věci již učinil vyjádření policii a že na něm nechce nic měnit.

26. Podle Nejvyššího soudu se nelze ztotožnit s tím, že by žádná osoba s lehkým mentálním postižením nebyla schopna se účinně hájit bez pomoci obhájce ani že by každá měla být bez dalšího považována za zvlášť zranitelnou osobu. To je potřeba posuzovat individuálně. Stěžovatel je gramotný, je schopen vést korespondenci, zvládá komplexní činnosti jako řízení motorových vozidel, je nadán značnou praktickou inteligencí a je velmi zkušený v problematice trestního řízení. I kdyby však stěžovatel do určité míry byl zranitelnou osobou, tato okolnost byla vzata do úvahy při jeho poučování, neboť stěžovatel nebyl poučen pouze prostřednictvím předtištěných formulářů – skutkový závěr soudů byl ten, že stěžovatel byl poučen ústně po dobu, kterou lze označit za dostatečnou. Schopnost účastnit se trestního řízení a účinně se hájit přitom podle Nejvyššího soudu nelze posuzovat zcela odtrženě od schopnosti chápat povahu svých práv a účinně je vykonávat, tedy i platně se vzdát práva na právní pomoc obhájce. Nejvyšší soud se tak domnívá, že řízení vedené proti stěžovateli bylo jako celek spravedlivé a ústavní stížnost by měla být zamítnuta.

27. Krajský soud v Ostravě sdělil, že po opětovném a důkladném prostudování věci, jakož i po pečlivém zvážení nových skutečností, neshledává důvod ke změně dosavadního stanoviska. Krajský soud zároveň odkázal na své vyjádření předložené Ústavnímu soudu v rámci původního řízení, Ústavní soud ovšem žádné vyjádření v původním řízení neobdržel (nebylo tehdy ani vyžadováno).

28. Nejvyšší státní zastupitelství s ohledem na závěry Evropského soudu pro lidská práva argumentům ústavní stížnosti přisvědčilo. Akcentovalo, že od počátku trestního řízení bylo orgánům činným v trestním řízení známo, že stěžovatel navštěvoval jen základní školu a ve věku 13 let byl v péči psychiatra. I policisté, kteří ho eskortovali a byli s ním v kontaktu, připustili, že se jim jevil „duševně trochu slabší“ a komunikace s ním byla poněkud těžkopádná. Jeho vystupování a projevy před orgány činnými v trestním řízení proto měly vyvolat pochybnost o jeho způsobilosti náležitě se hájit, což zakládá důvod nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 trestního řádu. Na tom nic nemění znalecké posudky, neboť právo obviněného na účinnou účast na trestním řízení nevyžaduje pouze porozumění povaze a důsledkům řízení, ale také schopnost chápat povahu svých práv a účinně je vykonávat. Soudy ve věci řádně neposoudily schopnost stěžovatele učinit platné vzdání se práva na právní pomoc, což platí tím spíše v situaci, kdy – jak Evropský soud pro lidská práva zdůraznil – poučení o právech bylo stěžovateli podáno pouze v podobě předtištěných formulářů, přičemž dotčený text by byl náročný i pro osoby s plnou duševní kapacitou. Na uvedeném nic nemění, že stěžovatel doznání zopakoval na vazebním zasedání, neboť se omezil jen na konstatování, že se vyjádřil již na policii a nechce na tom nic měnit. Nejvyšší státní zastupitelství proto navrhlo ústavní stížnosti vyhovět.

29. Stěžovatel se v replice ztotožnil s vyjádřením Nejvyššího státního zastupitelství, naopak vyjádřil nesouhlas s vyjádřením Nejvyššího soudu, který údajně nereflektoval rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva a vytrhával z kontextu některé pasáže znaleckých závěrů. Stěžovatel odmítá, že by se jeho IQ (podle Nejvyššího soudu v hodnotě 67) blížilo normální hladině; IQ 70 není počátkem průměru, nýbrž počátkem klinické diagnózy mentální retardace. V této souvislosti stěžovatel uvádí, že filmová postava Forresta Gumpa má IQ 75 a jistě bychom ji neoznačili za průměrně inteligentní. Zranitelnost stěžovatele navíc posilují i další faktory. Stěžovatel dále nesouhlasí s tezí nalézacího soudu, kterou Nejvyšší soud

zopakoval, že stěžovatel je při odpovídající pomoci policejního orgánu schopen pochopit smysl obvinění a vyjádřit se k němu – podle stěžovatele vyšetřovatel není vhodnou osobou, která by měla retardovanému obviněnému pomáhat v rozhodování, zda bude vypovídat, či nikoliv, jedinou vhodnou osobou je obhájce. Podle stěžovatele může mít jeho kriminální minulost určitou relevanci, nelze ji však přeceňovat, stejně tak tomu je u složitosti vytýkaného skutku. Stěžovatel také uvádí, že své doznání zpochybnil včas a že jej nelze považovat za gramotného. Poznamenal také, že revizní znalec ve svých úvahách zaměňoval otázku trestní odpovědnosti s otázkou schopnosti účinně se hájit.

V.

Procesní předpoklady řízení

30. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který je řádně zastoupen advokátem. Ústavní stížnost je přípustná a Ústavní soud je příslušný k jejímu projednání.

VI.

Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

VI.A

Právní názor Evropského soudu pro lidská práva

31. V obnoveném řízení Ústavní soud v souladu s § 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu vychází z právního názoru Evropského soudu pro lidská práva. Tímto právním názorem v posuzované věci je, že trestní řízení vedené proti stěžovateli jako celek nebylo spravedlivé, neboť jako rozhodující důkaz bylo použito doznání, které stěžovatel učinil bez obhájce, aniž by byl způsobem odpovídajícím okolnostem věci poučen o svém právu na právní pomoc (viz výše bod 21 nález, odkazující na §§ 97 a 98 rozsudku Evropského soudu pro lidská práva).

32. Nutno na tomto místě předeslat, že povinnost plynoucí z § 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu neznamená, že by Ústavní soud vedle právního názoru automaticky měl či mohl přejímat i skutkový či procesní podklad, na němž Evropský soud pro lidská práva své právní závěry vystavěl. V této souvislosti je důležité poznamenat, že Evropský soud pro lidská práva nejenže zásadně neprovádí dokazování, ale především vydává meritorní rozhodnutí (i v trestních věcech) bez znalosti kompletního spisu, čímž se akcentuje pozice a odpovědnost vlády, resp. vládního zmocněnce, v řízení před Evropským soudem pro lidská práva za to, že soud bude mít pro své rozhodnutí k dispozici úplné a přesné informace, aby tak mohl plnit úlohu stanovenou v čl. 19 Úmluvy. Nelze tak ani v obvyklém smyslu hovořit o skutkovém a procesním podkladu rozsudku Evropského soudu pro lidská práva.

33. Učiní-li obecný soud určité skutkové závěry na základě jím přímo provedeného dokazování (včetně např. výsledku svědků, jako tomu bylo v tomto případě), bylo by v rozporu s judikaturou Ústavního soudu (z mnoha viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 2349/24 ze dne 30. 7. 2025, bod 30, či sp. zn. II. ÚS 204/26 ze dne 20. 5. 2026, bod 18), pakliže by došlo k přehodnocení tohoto skutkového stavu tzv. od stolu bez doplnění či zopakování dokazování orgánem, který toto přehodnocení učinil, a stejně tak by v rozporu s uvedenou judikaturou bylo, pokud by Ústavní soud následně závěry soudu, který dokazování provedl, ignoroval a měl za zjištěný skutkový stav, z něhož vyšel orgán, který dokazování neprováděl. [Odlišná situace by nastala, pokud by daný orgán (zde Evropský soud pro lidská práva) konstatoval pochybení právě v procesu dokazování, kdy by právě v tomto konstatování spočíval právní názor, z něhož by Ústavní soud musel podle § 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu vycházet, což by pak i vyústilo v jeho kasační nález, pokud by stále bylo možné odstranit zjištěné procesní nedostatky].

34. Podobně tomu je, jestliže Evropský soud pro lidská práva v rámci svého rozhodnutí předpokládá určitý procesní stav, který následně Ústavní soud po seznámení se spisem nemůže potvrdit, resp. u kterého zjistí, že je s obsahem spisu v rozporu. Pokud tato situace nastane (ať už z jakéhokoliv důvodu, např. pro nepřesné informace poskytnuté Evropskému soudu pro lidská práva stěžovatelem či vládním zmocněncem nebo pro zkreslení v důsledku překladu či jinak), Ústavní soud musí vyjít z obsahu spisu. Premisa určitých procesních okolností, z nichž Evropský soud pro lidská práva vychází, není právním názorem ve smyslu § 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

35. Stane-li se, že Evropský soud pro lidská práva v rozhodnutí, z jehož právních názorů Ústavní soud v obnoveném řízení vychází, prezentoval nepřesné informace co do skutkového či procesního stavu, neznamená to, že by Ústavní soud byl povinnosti podle § 119b odst. 3 zákona o Ústavním soudu zproštěn a mohl či měl rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ignorovat. Takový výklad by neodpovídal povinnosti České republiky plnit mezinárodní závazky, k nimž je potřeba přistupovat v dobré víře. Ta v tomto případě vyžaduje, aby Ústavní soud vyšel z právního názoru Evropského soudu pro lidská práva tím způsobem, že – jak ostatně podobně činí u dalších rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v jiných věcech, jimiž se běžně ve své judikatuře inspiroje – se pokusí projektovat jeho právní východiska na skutečný, resp. ověřený skutkový a procesní stav věci.

36. Uvedené Ústavní soud na tomto místě zmiňuje proto, že po prostudování spisu zjistil částečné rozpory mezi jeho obsahem a tím, jak Evropský soud pro lidská práva ve svém rozhodnutí některé okolnosti věci prezentoval. Ostatně na některé rozpory poukázal i Nejvyšší soud, jehož vyjádření jakožto plnohodnotného účastníka řízení nelze v souladu se zásadami spravedlivého procesu ignorovat.

37. Zprv, Evropský soud pro lidská práva ve svém rozhodnutí vyšel z toho, že stěžovatel „byl o svých procesních právech poučen pouze prostřednictvím předtištěných formulářů“ („he was informed of his procedural rights only through pre-printed forms“; § 77 jeho rozsudku; viz i § 83 rozsudku). Tento předpoklad je v rozporu se skutkovým závěrem okresního soudu, který po provedeném dokazování a výsledku svědků uzavřel, že je zřejmé, že před výslechem stěžovatele jako obviněného dne 20. 5. 2016 vyšetřovatel stěžovateli vysvětloval poučení ústně po dobu 10 až 15 minut (viz body 12 a 13 jeho rozsudku). Není zcela zřejmé, na základě čeho měl Evropský soud pro lidská práva za to, že k poučení došlo jen předtištěnými formuláři. Jak Ústavní soud ověřil ze stanoviska vlády ke stížnosti stěžovatele, vláda opakovaně upozornila, že policista provádějící výslech vypověděl, že poučení provedl ústně (body 29 a 98 stanoviska vlády). Z rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva se přitom nepodává, že by měl za to, že okresní soud při hodnocení důkazů v tomto směru pochybil.

38. Ústavní soud se nicméně přesto, ve snaze v co největší míře naplnit a aplikovat právní závěry Evropského soudu pro lidská práva, rozhodl ze spisu ověřit, zda se okresní soud přece jen ústavně relevantních pochybení při vyslovení daného závěru nedopustil. Ústavní soud však musí konstatovat, že nikoliv. Vyšetřovatel k věci vypovídal u hlavního líčení dne 27. 10. 2016, přičemž jak vyplývá z protokolu, na dotaz obhájce odpovídal, že stěžovatel „byl poučen o právech, že může odepřít svou výpověď, nesmí nikoho křivě obvinít ve své výpovědi apod. Poučení trvalo asi 10–15 minut“. Tomu odpovídá i protokol z dané výpovědi, který jednak obsahuje detailní formulářové poučení, jednak i specifické konstatování, že stěžovatel byl před započítím výsledku poučen o svých právech a povinnostech, a zvláště pak o právu k věci nevypovídat, přičemž si obhájce nevolí. Jinou věcí, jak bude rozebráno dále, je rozsah tohoto ústně podaného poučení.

39. Obsahu spisu neodpovídá ani úvaha Evropského soudu pro lidská práva, podle kterého „se zdá, že nejméně v jednom případě, dne 20. 5. 2016, mu bylo poučení jednoduše přečteno,

aniž by měl příležitost si pročíst předtištěný text svým tempem, a to ještě před tím, než jej jako protokol podepsal“ (“It rather appears that at least on one occasion, on 20 May 2016, the information had simply been read to him, without having any opportunity to go through the printed text at his own pace before signing it as a record.”; § 83). Z žádného v řízení provedeného důkazu neplyne, že by ústní poučení spočívalo v pouhém přečtení nějakého formuláře. Skutkový závěr okresního soudu byl ten, že vyšetřovatel stěžovateli poučení ústně vysvětloval (bod 12 jeho rozsudku).

40. Domněnku o „jednoduchém přečtení“ poučení Evropský soud pro lidská práva vyslovil patrně v reakci na reprodukci výpovědi vyšetřovatele obsaženou v rozsudku okresního soudu, v němž se píše, že vyšetřovatel uvedl, že „naopak poučení [stěžovateli] nebylo dáno přečíst v písemné podobě, neboť je to předtisk v počítačové podobě“. V protokolu z hlavního líčení je to zapsáno mírně odlišně – vyšetřovatel uvedl, že „poučení [stěžovateli] nebylo dáno přečíst, je to formulář, který je v počítačové podobě“. Důležitý je ovšem kontext této výpovědi. Jak totiž okresní soud v napadeném rozsudku popsál (bod 12), stěžovatel měl možnost si přečíst usnesení o zahájení trestního stíhání (to mu vyšetřovatel nereprodukoval, nýbrž toliko dal k přečtení), naopak poučení o právech bylo poskytnuto ústně (tedy nebylo nejdříve předloženo stěžovateli v písemné podobě jako u usnesení o zahájení trestního stíhání). Závěr o pouhém „přečtení“ poučení z toho ale nevyplývá a soud provádějící dokazování jej neučinil. To, že jde o formulář „v počítačové podobě“, bylo jen doložením, že ústní poučení nebylo nahrazeno (jako u seznámení se s usnesením o zahájení trestního stíhání) předložením poučení písemného. Lze navíc dodat, že poučení bylo součástí protokolu, který byl následně stěžovateli předložen k přečtení a podpisu (a podle výpovědi vyšetřovatele jej stěžovatel četl cca 10 minut), a stěžovatel je i přímo pod ním (na každé straně) podepsán. Jinými slovy, stěžovateli bylo dáno jednak ústní poučení o právech, jednak následně i poučení písemné (kdy se nicméně jeví, že toto písemné, podrobnější a daleko komplikovanější poučení bylo stěžovateli předloženo až po výsledku, ovšem před tím, než protokol podepsal poté, co si jej přečetl). Obsahu spisu tedy neodpovídá závěr Evropského soudu pro lidská práva, že „nebylo tvrzeno a ani z ničeho jiného nevyplývá, že by stěžovateli bylo poskytnuto individualizované poučení o jeho situaci nebo právech ani doplňující vysvětlení“ (§ 83 jeho rozsudku).

41. Další rozpor mezi stavem, z něhož Evropský soud pro lidská práva vycházel, a obsahem spisu se týká výpovědi stěžovatele v přítomnosti obhájce na vazebním zasedání dne 11. 8. 2016. Evropský soud pro lidská práva nepovažoval tuto výpověď za významnou, neboť „na tomto zasedání se stěžovatel omezil pouze na prohlášení, že k trestní věci již učinil vyjádření policii a že na něm nechce nic měnit“; (§ 96). Jak upozornil i Nejvyšší soud, toto tvrzení se nezakládá na pravdě. Jak plyne z protokolu o daném vazebním zasedání (a jak vláda Evropský soud pro lidská práva upozornila v bodu 23 svého stanoviska, k němuž ostatně daný protokol i přiložila), stěžovatel se neomezil na konstatování, že na své výpovědi nechce nic měnit, ale vypovídal i o motivech svého jednání a o tom, jak zamýšlel naložit s odcizenými věcmi a jak s nimi nakonec naložil.

42. Jde-li dále o konstatování Evropského soudu pro lidská práva, že „se zdá, že stěžovatel měl problém pochopit dokonce i poučení, které mu později dal jeho advokát“ (§ 84), nelze přehlížet, že jde pouze o neprokázané tvrzení daného obhájce. Okresní soud se jím přitom velmi podrobně zabýval a nepotvrdil je. Tvrzení se týká hlavního líčení dne 11. 10. 2016 (č. l. 871), kdy stěžovatel k věci po poučení vypovídal, načež byl poučen o následcích spáchání přečinu křivého obvinění. V návaznosti na to požádal obhájce o poradu se stěžovatelem, čemuž soud vyhověl. Po poradě stěžovatel odpovídal na další dotazy soudu a obhájce požádal o zaprotokolování (č. l. 872 verte), že stěžovateli doporučil dále nevypovídat, stěžovatel se s tím ztotožnil, „navzdory tomu nadále vypovídá“, a obhájce tak měl pochybnosti o tom, že je stěžovatel schopen vyhodnotit, že vypovídat nemusí. Okresní soud

se následně stěžovatele dotázal, zda je schopen rozlišit, co mu obhájce řekl, na což stěžovatel reagoval tak, že vypovídat nebude, že tomu, co mu obhájce řekl, rozuměl a že pouze zazmatkoval. Zcela shodnou argumentaci (o „zazmatkování“) mimochodem jen pár týdnů předtím použil i přímo stěžovatelův obhájce v písemném podání ze dne 31. 8. 2016, v němž se vyjadřoval k přiznání stěžovatele policii, přičemž vůbec netvrdil, že by stěžovatel tehdy poučení neobdržel nebo že by mu nerozuměl, nýbrž právě že stěžovatel „při úkonech trestního řízení zazmatkoval“.

43. Onen moment z hlavního líčení ze dne 11. 10. 2016 v každém případě nezůstal stranou pozornosti okresního soudu, který se i přímo na něj dotazoval znalců (č. l. 1131 verte, č. l. 1135). Z jejich výpovědi přitom plyne, že stěžovatel je schopen pochopit prosté poučení, že si může zvolit obhájce a že nemusí vypovídat (koneckonců v řízení takovému poučení opakovaně porozuměl, když se několikrát rozhodl práva, o němž byl poučen, využít a nevypovídat), a zároveň že není důvod, aby se schopnosti stěžovatele v tomto směru náhle měnily. Tvzení, že stěžovatel měl problém pochopit i poučení, které mu dal jeho obhájce, tedy neodpovídá obsahu spisu a provedenému dokazování.

44. Konečně, uvedl-li Evropský soud pro lidská práva, že „policisté, kteří s ním byli v kontaktu, také připustili, že se „jevil duševně slabší“ a komunikace s ním byla poněkud těžkopádná“ (§ 81), považuje Ústavní soud za korektní dodat, že ze čtyř policistů se v tomto duchu vyjádřili pouze dva. Vyšetřovatel oproti tomu vypověděl, že se mu stěžovatel jevil normálně, neviděl na něm žádné deficity (č. l. 883), a člen eskorty D. S. uvedl, že vzhledem k tomu, že si na stěžovatelův výslech moc nepamatuje, tak mu stěžovatel asi připadal normálně (č. l. 885 verte). Nic zvláštního navíc nepozoroval ani svědek T. K., který byl přítomen prověrce na místě jako nezúčastněná osoba (č. l. 886).

VI.B

Použití právního názoru Evropského soudu pro lidská práva na posuzovaný případ

45. Jak bylo řečeno, podstatou rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v této věci bylo, že stěžovatel nebyl v přípravném řízení řádně poučen o svých právech, zejména o právu na právní pomoc, a to ve světle toho, že je mimo jiné kvůli svému mentálnímu postižení zranitelnou osobou. Evropský soud pro lidská práva nevyslovil, že by stěžovatel dle Úmluvy (či vnitrostátního práva) musel mít obhájce, z jeho rozsudku (§ 87) je naopak zjevné, že v souladu s Úmluvou bylo možné nastalou situaci řešit i jinými způsoby. Jak Evropský soud pro lidská práva uvedl (§ 94), soudy na základě dostupných důkazů posoudily schopnost stěžovatele účastnit se řízení a účinně se hájit (srov. § 36 odst. 2 trestního řádu), neposoudily však jeho schopnost učinit platné vzdání se práva na právní pomoc. Právě z tohoto úhlu tudíž k věci Ústavní soud přistoupil, přičemž dospěl k závěru, že navzdory výše uvedeným skutkovým a procesním okolnostem je i s ohledem na právní názor Evropského soudu pro lidská práva ústavní stížnost důvodná.

46. Podle čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) má obviněný právo, aby mu byl poskytnut čas a možnost k přípravě obhajoby a aby se mohl hájit sám nebo prostřednictvím obhájce. V zákonem stanovených případech má obviněný právo na bezplatnou pomoc obhájce. Podobně, v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy má obviněný právo obhajovat se osobně nebo za pomoci obhájce podle vlastního výběru nebo, pokud nemá prostředky na zaplacení obhájce, aby mu byl poskytnut bezplatně, jestliže to zájmy spravedlnosti vyžadují.

47. V nálezu sp. zn. III. ÚS 200/2000 ze dne 14. 10. 2000 (N 151/20 SbNU 71) Ústavní soud vysvětlil, že *ratio legis* ústavně zaručeného práva na právní pomoc v oblasti trestního soudnictví spočívá v záměru poskytnout jedinci vystavenému trestnímu stíhání dostatek času k obhajobě a zaručit mu, že co do procesního postupu orgánů činných v trestním řízení bude

proti němu postupováno v intencích zákona a za šetření ústavních kautel. Tyto momenty podle zmiňovaného nálezu vystoupí obzvláště do popředí tehdy, „jestliže procesní úkony orgánů veřejné moci směřují vůči někomu, kdo, v době, kdy byly předsevzaty, je zbaven osobní svobody a kdy jeho rozhodovací schopnosti jsou v důsledku toho *eo ipso* sníženy či omezeny“. Na to Ústavní soud navázal mimo jiné v nálezu sp. zn. I. ÚS 469/16 ze dne 22. 3. 2016 (N 49/80 SbNU 605), v němž vyzdvihl význam práva na obhajobu prostřednictvím obhájce jakožto prostředku, kterým je zabezpečována účinnost ostatních procesních záruk obviněného (bod 14).

48. Jak Evropský soud pro lidská práva i v této věci uvedl, aby bylo právo na přístup k právní pomoci praktické a účinné, je nezbytné, aby o něm obvinění byli včas informováni. V souladu s tím, jakož i s výše citovanými nálezy Ústavního soudu, je potřeba trvat na tom, aby se poučení o právu na právní pomoc (včetně podmínek bezplatné obhajoby) vždy dostalo obviněnému, který je vyzván k takovému procesnímu vyjádření, které pro něho může mít zásadní význam. Obviněný si musí být vědom nejen následků svého vyjádření a toho, že vypovídat vůbec nemusí (čl. 40 odst. 4 Listiny), nýbrž i konkrétně toho, že má nejdříve právo poradit se s obhájcem. Tomu ostatně odpovídá i zákonná úprava, kdy podle § 33 odst. 5 trestního řádu jsou všechny orgány činné v trestním řízení povinny vždy poučit obviněného o jeho právech, a to se zaměřením na probíhající stadium trestního řízení, a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.

49. Ústavní pořádek neurčuje, konkrétně jakým způsobem mají být obvinění o svých právech poučeni. Je-li ovšem smyslem poučení zajistit, aby si obviněný byl vědom svých práv a mohl je v trestním řízení řádně uplatňovat, musí být způsobitelné tohoto cíle dosáhnout. To mimo jiné předpokládá, že informace o právech budou podány takovou formou, že jim obviněný bude schopen porozumět. Dostatečný způsob poučení se bude v jednotlivých případech lišit v závislosti na okolnostech věci včetně mentální kapacity obviněných.

50. V tomto směru tedy nestačí posouzení, zda je obviněný ve smyslu § 36 odst. 2 trestního řádu schopen se sám hájit (pročež musí mít obhájce). Totiž i obvinění, kteří toho schopni v zásadě jsou, musí v prvé řadě znát svá práva a rozumět jim, aby této své schopnosti vůbec mohli účinně využít. Ostatně i z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2665/22 ze dne 14. 2. 2023 (N 26/116 SbNU 195, body 65-66, 78 a 87) vyplývá, že i v případech, kdy nejsou splněny podmínky nutné obhajoby podle § 36 odst. 2 trestního řádu, může vyvstat povinnost orgánů činných v trestním řízení učinit vhodná kompenzační opatření – včetně přizpůsobení rozsahu, formy a formulace poučování – aby se obviněný mohl trestního řízení plnohodnotně účastnit a účinně vykonávat svá práva.

51. Ústavní soud podotýká, že soudy v nyní posuzovaném případě zaujaly v zásadě stejný postoj – okresní soud konstatoval (str. 21-22), že stěžovatel je schopen se sám hájit, „když je zjevné, jak vyplynulo z výpovědi obou znalců, že po vysvětlení a zjednodušení poučení ze strany policejního komisaře je schopen toto zcela pochopit a správně se rozhodnout, zdali bude vypovídat či nikoliv, rozlišit, co je v jeho prospěch a do jaké míry je obvinění založeno na čem, pokud je mu vysvětleno, a je rovněž schopen se správně rozhodnout, zdali obvinění přijme či nikoliv“. Okresní soud přitom vyšel mimo jiné z toho, že před výsledkem stěžovatele jakožto obviněného dne 20. 5. 2016 vyšetřovatel stěžovateli ono dostatečné vysvětlení a zjednodušení poučení poskytl. To lze ve světle rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva v této věci akceptovat jen zčásti.

52. Aniž by Ústavní soud zabředával do detailů stěžovatelovy mentální kondice, která byla více než dostatečně rozebrána několika znalci, lze z revizního znaleckého posudku shrnout, že stěžovatel je osobou s lehkou mentální retardací, píše dysgraficky, čte dyslekticky, porozumí obsahu jednoduchého textu, není však schopen se orientovat v úskalích složitějších textů. Již z toho je zřejmé to, co uvedl i Evropský soud pro lidská práva, a sice že

stěžovatel by nebyl schopen pochopit poučení ve formě předtištěných formulářů, jak jsou obsaženy na úvod protokolu o jeho výpovědi; to ostatně znalci potvrdili v hlavním líčení, přičemž z napadených rozhodnutí se ani nepodává, že by soudy učinily jiný závěr.

53. Jak nicméně bylo řečeno, poučení ve skutečnosti nebylo stěžovateli poskytnuto toliko v podobě předtištěných formulářů, nýbrž i ústně. Vzhledem k tomu a s ohledem na obsah spisu a provedené dokazování Ústavní soud nemůže shledat ústavní deficit v názoru okresního soudu, podle něhož byl stěžovatel dostatečně, tedy způsobem, kterému rozuměl, poučen o právu nevypovídat. Vyšetřovatel vypověděl, že stěžovatele ústně poučil, že „může odepřít svou výpověď, nesmí nikoho křivě obvinít ve své výpovědi apod.“ (č. l. 883). Tomu plně odpovídá i související protokol, v němž se kromě (obvyklého) prohlášení, že obviněný (stěžovatel) před započítím výsledku byl poučen o svých právech a poučení rozuměl, uvádí, že stěžovatel byl zvláště poučen o právu k věci nepovídat. Na tuto formu poučení byl dotazován i revizní znalec psychiatr a potvrdil, že stěžovatel byl schopen takto podanému poučení porozumět. V této souvislosti Ústavní soud dodává, že obsah práva nevypovídat je velmi prostý a že stěžovatel již tohoto práva v minulosti v jiných řízeních využil (byť v přítomnosti obhájce), přičemž revizní znalec psychiatr vypověděl, že s ohledem na předchozí zkušenosti s trestním řízením si stěžovatel zcela určitě mohl být vědom v tomto konkrétním případě, „jak bude probíhat přípravné řízení, že bude poučován, jak bude poučován, jaké má práva“ (č. l. 1132). Nejde zde o to, že by stěžovateli jako recidivistovi nenáležela plná práva, resp. že by samotná účast v jiných trestních řízeních musela znamenat, že stěžovatel je schopen se sám hájit [viz k tomu i nálezy Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 188/04 ze dne 14. 2. 2005 (N 28/36 SbNU 329)], ale o znalecky doložený vliv předchozích zkušeností, ve spojení s dalšími okolnostmi, na schopnost nynějšího stěžovatele orientovat se ve svých právech.

54. Ústavnímu soudu ovšem nezbyvá – s ohledem na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva – než vyslovit jiný závěr ve vztahu k právu na právní pomoc, tedy právu hájit se prostřednictvím obhájce. V prvé řadě, vyšetřovatel v hlavním líčení nevypověděl, že by takto zvláště stěžovatele poučil o právu na obhájce. Nevyplyvá to ani z daného protokolu, neboť v něm se (kromě formulářového poučení) výslovně hovoří jen o právu nevypovídat, v reakci na něž stěžovatel dle protokolu sděluje, že si obhájce nevolí. Jakkoliv se lze domnívat, že v průběhu oněch deseti až patnácti minut, po které ústní poučení probíhalo, zaznělo i poučení o právu na právní pomoc, v protokolu to výslovně zachyceno není a z ničeho prokazatelně neplyne, že by o tomto právu byl stěžovatel poučen srovnatelně s tím, jak byl poučen o právu nevypovídat, což se v podmínkách dané věci jeví jako ústavně ještě akceptovatelné minimum. Lze dodat, že zatímco stěžovatel dle okresního soudu již v minulosti využil svého práva nevypovídat, o využití práva na právní pomoc podobné poznatky v jeho odůvodnění zachyceny nejsou (stěžovatel v minulosti měl obhájce, ale to ještě nevypovídá nic o tom, zda chápal, že na něj má vždy právo). Stejně tak platí, že zatímco právo nevypovídat je – jak bylo zmíněno – v zásadě prosté, právo na právní pomoc má více vrstev včetně např. otázky souvisejících nákladů či toho, jak lze obhájce sehnat. To vše (tedy zejména, slovy Evropského soudu pro lidská práva, že „může v případě potřeby požádat bezplatně o ustanovení obhájce“) bylo potřeba stěžovateli srozumitelně vysvětlit, z obsahu spisu ale prokazatelně nevyplyvá, že se tak stalo.

55. Ústavní soud dodává, že v tomto směru není ani rozhodující, nakolik si byly orgány činné v trestním řízení stěžovatelovy situace vědomy (a tedy že výsledek provádějící vyšetřovatel nic zvláštního na stěžovateli nezaznamenal). I kdyby totiž např. byla stěžovatelova mentální retardace pro orgány činné v trestním řízení v daný moment nerozpoznatelná, nic by to neměnilo na absenci poučení odpovídajícího jeho stavu (z důkazního hlediska by naopak skutečnost, že vyšetřující policista nepozoroval na obviněném žádný deficit, mohla

v závislosti na dalších okolnostech nasvědčovat, že poučení nebylo případnému deficitu přizpůsobeno).

56. Je pravda, že stěžovatel byl o právu na právní pomoc poučen v dřívějších fázích trestního řízení, z těchto dřívějších poučení ale neplyne (a nebylo to soudy podrobněji zkoumáno), že by u nich byla dosažena ve vztahu ke stěžovateli potřebná míra jednoduchosti a srozumitelnosti, tím spíše že by na jejich základě stěžovatel měl chápat, že má daná práva i později po zahájení trestního stíhání, kdy v odlišném procesním postavení před policejním orgánem vypovídal.

57. Absence (odpovídajícího) poučení o právu na právní pomoc v posuzované věci znamená procesní nepoužitelnost stěžovatelova doznání ze dne 20. 5. 2016, neboť výslech nebyl proveden způsobem odpovídajícím zákonu. Jinými slovy, toto doznání nemohlo být proti stěžovateli použito jako důkaz (§ 207 odst. 2 trestního řádu). Je tomu tak navzdory tomu, že si stěžovatel při výpovědi byl vědom práva nevypovídat. Stěžovatel totiž měl právo nejen odepřít výpověď, ale také se o tom s obhájcem poradit.

58. Ústavní soud se dále v souladu se svou judikaturou zabýval významem výpovědi ze dne 20. 5. 2016 pro účely stěžovatelova odsouzení. Jak totiž uvedl např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 623/2000 ze dne 27. 5. 2003 (N 69/30 SbNU 163), „opíral-li ... obecný soud závěr o vině o ... nezákonné důkazy, jakožto o důkazy nikoliv jen podpůrné, vedlejší, znamená jejich nezákonnost i nespravedlivost procesu, tudíž i jeho neústavnost“. V nyní posuzované věci přitom není pochyb, že daná výpověď byla z hlediska posouzení stěžovatelovy viny naprosto zásadní, kdy v zásadě veškeré další soudem zmíněné důkazy tuto výpověď jen podpíraly. Nezbylo proto než napadená rozhodnutí zrušit.

59. Ústavní soud podotýká, že se zaměřil na doznání stěžovatele, k němuž došlo při jeho výslechu jako obviněného dne 20. 5. 2016. Právě toto doznání představovalo klíčový důkaz a právě jeho okolnosti byly středem pozornosti dokazování proběhlého před okresním soudem. Závěry tohoto nálezu se nicméně v souladu s právním názorem Evropského soudu pro lidská práva vztahují i na výpověď stěžovatele na vazebním zasedání dne 22. 5. 2016, při kterém byl stěžovatel stále bez právní pomoci a kdy se z provedeného dokazování ani z obsahu spisu nepodává, že by stěžovatel oproti závěrům Evropského soudu pro lidská práva byl o právu na právní pomoc poučen způsobem odpovídajícím jeho situaci.

60. Ovšem k výhradám stěžovatele k prověřce na místě nutno uvést, že jdou nad rámec rozsudku Evropského soudu pro lidská práva [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 13/06 ze dne 8. 7. 2008 (N 126/50 SbNU 97), bod 11], ostatně Nejvyšší soud tuto námitku vypořádal tak, že tento důkaz nebyl pro rozhodnutí ve věci podstatný (str. 3 jeho usnesení; viz i bod 25 usnesení krajského soudu), na což stěžovatel odpovídajícím způsobem v ústavní stížnosti nereaguje (neargumentuje, resp. vůbec netvrdí, že by tento způsob vypořádání dané námitky byl neústavní).

61. Ústavní soud nijak nepředjímá, jaký dopad budou v tomto nálezu vyslovené závěry mít na výsledek trestního řízení (a orgány činné v trestním řízení v tomto směru Ústavní soud nijak nezavazuje). Podstatné je, že za současného skutkového a procesního stavu soudy v této věci nemohou jako důkaz použít ta stěžovatelova doznání, která učinil bez přítomnosti obhájce.

62. K tomu Ústavní soud upozorňuje, že konstatování Evropského soudu pro lidská práva, podle něhož stěžovatelovo doznání v přípravném řízení „nenapravitelně“ ovlivnilo jeho postavení a podstatným způsobem omezilo jeho vyhlídky na obhajobu před soudem (§ 95), nelze vykládat tak, že by snad možnost uznat stěžovatele vinným trestnými činy, k jejichž spáchání se bez obhájce doznal, byla navždy již z tohoto důvodu vyloučena. Vyloučeno je za současné situace jen to, aby jimi byl uznán vinným na základě takového doznání, neboť

dle judikatury Evropského soudu pro lidská práva jsou obhajovací práva obviněného v zásadě (*in principle*) nenapravitelně porušena tehdy, pokud je doznání (resp. jiné usvědčující vyjádření) učiněné bez obhájce následně použito k odsouzení (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, ze dne 27. 11. 2008, bod 55). Ostatně i v nynější věci Evropský soud pro lidská práva v tomto kontextu vyzdvihl, že doznání představovalo rozhodující důkaz (§ 95), a uzavřel, že stěžovatelova újma nebyla v pozdějším průběhu řízení napravena, když bylo jeho doznání považováno za přípustný důkaz („the detriment he suffered at the pre-trial stage of the proceedings was not remedied in the subsequent proceedings in which his confession was held to be admissible as evidence”; § 97; viz i § 98).

VII. Závěr

63. Ústavní soud z uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti v rozsahu, v němž zrušil své předchozí usnesení sp. zn. I. ÚS 2809/20, a napadená rozhodnutí v daném rozsahu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Učinil tak podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. září 2026

Josef Baxa
předseda Ústavního soudu